

DAROVITOST I DRUŠTVENA SPOSOBNOST

Rezime: Darovitost podrazumijeva i sposobnost govora i izražavanja, jasnog artikuliranja vlastitog mišljenja. Darovitost znači i veći senzibilitet koji ne mora nužno biti pozitivno vrednovan u društvu. Tu darovitost treba potkrijepiti razvojem emocionalne inteligencije, koja se može izraziti sposobnošću izražavanja u javnom životu. Moralnost neće pobijediti, nažalost, ako se ne pokaže sposobnijom od nemoralnosti na polju uvjeravanja. Darovitost bez dijaloga gubi osnovnu društvenu funkciju. Tu darovitost treba potkrijepiti razvojem emocionalne inteligencije, koja se može izraziti sposobnošću izražavanja u javnom životu. Darovitost i moralnost ključni su faktori i u razvoju demokracije. Bez darovitosti dolazi do pobjede pojednostavljenih slika i parola. Zbog toga nameće se imperativ moralnosti, koja, da bi zaista bila takva, se mora zasnivati na etičke vrijednosti i u nacionalnom smislu mora biti prožeta i duhom interkulturalnosti. Darovitost bez dijaloga je prazna ljuštura, gubi osnovnu društvenu funkciju. Da bi zaista "postojala" darovitost zajedno sa moralnošću mora biti kultivirana i motivirana adekvatnim školskim sustavom. Danas djecu koja pokazuju izuzetnu suosjećajnost, moralnost ili hrabrost ne svrstavamo među darovitu, nego radije među djecu koja imaju izrazito pozitivan karakter. Međutim radi se o kulturološkoj odluci, koja je podložna promjeni. U obrazovnom procesu treba uzeti u obzir elemente kao što su empatija, socijalizacija, kultura. Da bi se potencijalne mogućnosti i sposobnosti doista realizirale u društvu potrebno je ozračje koje će biti u stanju prihvatiti i djelovati stimulativno. U obrazovnom procesu treba uzeti u obzir elemente kao što su empatija, socijalizacija, kultura. U ovom slučaju mogu pomoći baš miješane grupe sastavljene od darovite i ostale djece, jer daroviti ipak morat će se kretati u svijetu u kojem drugi postavljaju pravila, a ovi drugi u pravilu nisu među darovitim, nego prosječnom djecom. U tom sklopu potreban je i razvoj pozitivnog načina mišljenja. Pojedinci koji posjeduju realne potencijale, ali se ne percipiraju tako, vjerojatno ne uspijevaju aktualizirati svoje potencijale i sposobnosti upravo zbog negativnog samopoimanja. Što smo afirmativniji prema životu, to bolje postizemo mentalnu otvorenost. Govoreći o interkulturalnom odgoju, neminovno se susrećemo i s pojmom interkulturalne kompetentnosti. Interkulturalna kompetentnost manifestira se u određenim emocionalnim i kognitivnim sposobnostima, u fleksibilnom ponašanju i komunikaciji, u empatiji i motivaciji za prilagođavanjem, u prihvatanju drugačijeg viđenja stvarnosti. Ne smijemo zaboraviti ni ulogu govorničke nastave. Učenje o dobrom govoru, kao što su tvrdili stari Grci i Rimljani, uveliko se svodi na učenje o dobrom mišljenju, ali i o važnosti poštenja i pravičnosti, to jest moralnosti.

Ključne riječi: Darovitost, moralnost, sposobnost, izražavanje, dijalog.

¹ dario.saftich@ri.htnet.hr

Uvod

Darovitost i moralnost usko su vezane sa sposobnošću konfrontiranja s vlastitim predrasudama i mogućim krivim predodžbama. I samim time što se govori i razmišlja o predrasudama, o njihovom realnom postojanju, dovoljno je da one budu instrument spoznaje, a ne samo destrukcije. Darovitost podrazumijeva i sposobnost govora i izražavanja, jasnog artikuliranja vlastitog mišljenja i kritičkog sagledavanja realnosti. Darovitost znači i veći senzibilitet koji ne mora nužno biti pozitivno vrednovan u društvu gdje se sve ili skoro sve svodi na traženje profita pod svaku cijenu. Nije prijeko potrebno da senzibilnost bude faktor koji pomaže u svakodnevnom životu. Tu darovitost treba potkrijepiti razvojem emocionalne inteligencije, koja se može izraziti sposobnošću izražavanja u javnom životu. Moralnost neće pobijediti ako se ne pokaže sposobnijom od nemoralnosti na polju uvjeravanja, ako ne nađe načina da se ugodnije izražava i bolje "proda" i time pridobije pozitivno mišljenje javnosti. Darovitost i moralnost ključni su faktori i u razvoju demokracije. Ne može mediokritet biti izraz demokracije, jer u tom slučaju jednostavno pobjeđuju jeftina demagogija i populizam; time demokracija degradira svoju samu bit i stvara pretpostavke za svoje faktično ukidanje. Bez darovitosti dolazi do pobjede pojednostavljenih slika i parola. Opasnost se naravno krije i u uporabi znanja u službi isključivosti svih vrsta i manipulacije javnosti, u instrumentalizaciji znanstvenih argumenata u političke svrhe. Zbog toga se nameće imperativ moralnosti, koja se, da bi zaista bila takva, mora zasnivati na etičkim vrijednostima i u nacionalnom smislu mora biti prožeta i duhom interkulturalnosti.

Darovitost i dijalog

Učenje stranih jezika, a posebno jezika šire regionalne sredine, može pomoći i u tom smislu. Onoga koga bolje poznajemo, čije smo osnovne kulturne karakteristike u stanju razumjeti, nećemo izbjegavati, kao što se može dogoditi ako među nama ostane barijera nerazumijevanja i nepoznavanja. Poznavanjem jezika moći ćemo mu objašnjavati svoje stavove, svoju "istinu", koja će mu tako izgledati bliža i razumljivija. Darovitost bez dijaloga je prazna ljuštura, darovitost ne može biti monološka i autistična jer onda gubi osnovnu društvenu funkciju.

Dakle da bi zaista “postojala” darovitost zajedno s moralnošću mora biti kultivirana i motivirana primjerenim školskim sustavom.

Darovitost i suosjećajnost

Darovitost u djetinjstvu, napominje Ellen Winner, najčešće se zamjećuje i proučava u dvama akademskim područjima - jezik i matematika - i dvama umjetničkim područjima - likovna umjetnost i glazba. Ta su područja djeci privlačna, pa je i to jedan od razloga što se darovitu djecu može pronaći upravo u tim aktivnostima. Drugi je razlog što u tim područjima vladaju pravila i strogo određene strukture koje omogućavaju pretraživanje istaknutih pravilnosti. Suprotno od područja kao što su pravo ili medicina, piše Ellen Winner, *ova područja ne zahtijevaju ogromno usvajanje znanja i mogu se svladati čim se počne razumijevati prilično malobrojan skup formalnih principa. Što je područje aktivnosti formalnije i u većoj mjeri vođeno pravilima, vjerojatnije je da će ga darovita djeca pokoriti.*² Matematika i klasična muzika, u kojima je jasno što se treba svladati i kako se može prepoznati vrsnost, tipični su primjeri. I u jeziku postoje strogo određene strukture; ako pod tim podrazumijevamo svladavanje usmenog jezika i čitanja, u ovim područjima često se otkriju djeca koja su lingvistički darovita. Za razliku od toga, u kreativnom pisanju ne postoje tako strogo određene strukture, pa rjeđe nailazimo na lingvistički darovitu djecu koja su na naprednom stupnju pisanja nego na djecu koja su na naprednom stupnju čitanja. Darovitu djecu, nastavlja Ellen Winner, *rijetko ćemo naći u širim područjima, kao što su vođenje ljudi, međuljudsko razumijevanje ili samosvijest. To ipak ne znači da ona tamo ne postoje; samo ne znamo kako ih naći. Jednako tako, djecu koja pokazuju izuzetnu suosjećajnost, moralnost ili hrabrost ne svrstavamo među darovitu, nego radije među djecu koja imaju izrazito pozitivan karakter.*³ Radi se ipak o kulturološkoj odluci. Na primjer, stanovnici mjesta Pueblo u Novom Meksiku nemaju riječ za “darovitost”, ali imaju izraze za izvjesne posebne sposobnosti koje smatraju dragocjenima. To su one sposobnosti koje bi psiholozi mogli nazvati primjerima darovitosti, kao što su jezična sposobnost, posjedovanje obilnoga kulturološkog znanja te sposobnost stvaranja vlastitim rukama.

Još jedno područje koje smatraju dragocjenim je ono u kojem obično, u svijetu zapadne civilizacije, ne prepoznamo

² <http://razvojdjece.crolink.net/>

³ <http://razvojdjece.crolink.net/>

posebne sposobnosti: radi se o humanističko područje suosjećanja, samopožrtvovnosti i sućuti. Vjerovanje stanovnika Puebla da se posebne sposobnosti ne bi trebale koristiti kao temelj za uzvisivanje jedne osobe nad drugima, zbog toga također se razlikuje od zapadnjačkog, uglavnom individualističkog pristupa darovitosti. Poseban je dar značajan stanovnicima Puebla, samo ako pridonosi dobrobiti zajednice. *Još izrazitije protuindividualistički je Konfucijev stav prema kojem svi mogu biti osposobljeni, a razlike u sposobnostima reflektiraju samo napor i moralnu obvezu, ne nikakve posebne talente,*⁴ tvrdi Ellen Winner.

Prilagođenost društvu

U svijetu s mnoštvom različitih kulturnih modela, u kojem je sustav vrijednosti često pogrešno postavljen, odnosno ne percipira dovoljno humane vrijednosti i etičke norme, daroviti se mogu naći u teškim mukama, jer nisu uvijek dovoljno prilagođeni društvu, koje ima svoj različit ritam života. Obrazovanje je uvijek proces koji traje: ličnost se mora razviti u dijalektičnom suodnosu između pravila i slobode, želje i volje, instinkta i racionalnosti. Osim toga u obrazovnom procesu treba uzeti u obzir elemente kao što su empatija, socijalizacija, kultura. Da bi se potencijalne mogućnosti i sposobnosti doista realizirale u društvu potrebno je ozračje koje će biti u stanju prihvatiti i djelovati stimulativno. Kod darovite djece postoji visoki potencijal, koji se može vrlo brzo i raspršiti, ako se nalazi u destimulirajućem ambijentu. Razvoj darovite djece ne može se dogoditi spontano, nego podrazumijeva postojanje odgovarajućeg ambijenta. Kad se radi o stjecanju društvenih sposobnosti situacija je potpuno drugačija u odnosu na područja u kojima je lako otkriti darovitost, to jest jezik i matematika, likovna umjetnost i glazba. U ovom slučaju mogu pomoći baš miješane grupe sastavljene od darovite i ostale djece, jer će se daroviti ipak morati kretati u svijetu u kojem drugi postavljaju pravila, a ovi drugi u pravilu ne spadaju među darovite. Treba dakle intervenirati efikasno ali i pažljivo, te biti svjesni da ne postoji jednostavno rješenje za zagonetku darovitosti i društveno okruženje.

⁴ <http://razvojdjece.crolink.net/>

Interkulturalni odgoj i obrazovanje

U svijetu u kojem su barijere među kulturama sve manje, multikulturalizam podrazumijeva suživot i međusobno prožimanje nacionalnih i regionalnih tradicija. Također može predstavljati i suživot dviju kultura u istoj socijalnoj grupi. Kulture mogu biti različite u odnosu na jezik, vjeru i ustaljeni sustav vrijednosti. U multikulturalnom obrazovanju važno je respektirati kulturne razlike. U evropskom multikulturalnom okruženju i duhu, interkulturalno obrazovanje treba težiti otvaranju djece prema različitim kulturama i identitetima. *Obrazovni sustav može biti samo jedan od elemenata koji stvara društvenu realnost i ima utjecaja na ljudski način ponašanja.*⁵ Obrazovanje za život u multikulturalnom okruženju dio je moralnog obrazovanja, koji bi trebalo pospješiti stvaranje sustava vrijednosti baziranog na moralnost. *Moralno obrazovanje je uvijek bilo i ostalo ljudska potreba.*⁶

Interkulturalnost koja će se ograničiti samo na poštivanje različitosti, neće dati značajnije rezultate ako se nećemo potruditi pronaći uvjete za razvoj ovih različitosti. Da bismo cijenili druge kulture nije ih dovoljno samo poznavati, iako je to neophodno. Sama ova činjenica ne isključuje omalovažavanje njihovih nosioca. Govorimo li o procesu prihvatanja, potrebno je ne samo poznavati, nego i razvijati simpatiju i suradnju. Produbiti spoznaju o drugom nužno podrazumijeva i produbljivanje saznanja o sebi, kako na individualnoj tako i na razini pripadajuće grupe. Biti interkulturalno odgojen, znači moći razumjeti i prihvatiti osobe koje pripadaju drugim kulturama, s vlastitim kulturnim identitetom.

*Jedan od zadataka škole trebao bi biti promicanje interkulturalnog odgoja i obrazovanja koje će se ogledati u priznavanju razlika i njihovih vrijednosti, modela življenja, simboličkim predodžbama na koje se pozivaju pojedinci i društva u odnosima s drugima i u shvaćanju svijeta,*⁷ piše Elvi Piršl. Kulturne razlike i njihova uloga u svakodnevnom životu neminovno se odražavaju i na ponašanje učenika i učitelja u školi. Ono što predstavlja posebno obilježje interkulturalnog odgoja je odgoj stavova, sposobnosti, osjećaja, načina postojanja i ophođenja s

⁵ <http://razvojdjece.crolink.net/>

⁶ <http://razvojdjece.crolink.net/>

⁷ Piršl, E., Suradnja škole i nevladinih udruga u interkulturalnom odgoju i obrazovanju, u seminaru "Međunaradni standardi, nacionalne politike i lokalni resursi u promicanju obrazovanja za ljudska prava, Zadar, 2002. (http://www.ffzg.hr/hredc/Zd_Prisl.htm)

kulturno različitom osobom, drukčijom od nas. Biti interkulturalno odgojen znači komunicirati, ali i slušati «drugog». *Zato interkulturalni odgoj ne treba promatrati kao odgoj prijenosa kulture, već kao odgoj koji će obogatiti kulturu, koji će dopustiti i odobriti praktičnu potvrdu univerzalne vrijednosti – vrijednosti osobe*⁸. Interkultura znači mogućnost suočavanja misli, što pretpostavlja promjenu u načinu mišljenja, prijelaz s jedne razine ili oblika na novu, višu. Prema Borrellijevom mišljenju, svijest o vlastitom kulturnom identitetu jača sposobnost efikasne percepcije stvarnosti, prihvatanje sebe, a time, i prihvatanje drugih. Biti svjestan svog vlastitog kulturnog identiteta znači i prihvatiti spontanost, mogućnost zapažanja problema, sposobnost «odvajanja» od same kulture i okružja, a time i mogućnost interkulturalizacije. Drugim riječima, tko ima takvu svijest, znači da je sposoban za kulturnu interakciju.

(Ne)kompetentnost

Pojedinci koji posjeduju realne potencijale i izrazite sposobnosti, ali se ne percipiraju tako, vjerojatno *ne uspijevaju aktualizirati svoje potencijale i sposobnosti upravo zbog negativnog samopojmanja. Percepcija vlastite nekompetentnosti, koja je često združena sa socijalnom anksioznošću, te pojedince sputava u postizanju adekvatnog društvenog i socijalnog statusa*.⁹

Što smo afirmativniji prema životu, *to bolje postižemo mentalnu otvorenost i odašiljemo pozitivan stav našem tijelu. Ubrzo će novi način (pozitivnog) mišljenja uroditi novim percepcijama u nama. Točka gledišta će se promijeniti, a s njom i slika koju imamo o svijetu oko sebe*.¹⁰

Govoreći o interkulturalnom odgoju, neminovno se susrećemo i s pojmom interkulturalne kompetentnosti. Interkulturalna kompetentnost odražava se u određenim emocionalnim i kognitivnim sposobnostima, u fleksibilnom ponašanju i komunikaciji, u empatiji i motivaciji za prilagođavanjem, u prihvatanju drugačijeg viđenja stvarnosti.

⁸ Piršl, E., Suradnja škole i nevladinih udruga u interkulturalnom odgoju i obrazovanju, u seminaru "Međunaradni standardi, nacionalne politike i lokalni resursi u promicanju obrazovanja za ljudska prava, Zadar, 2002. (http://www.ffzg.hr/hre-edc/Zd_Prisl.htm)

⁹ Filipović, A., *Samopoštovanje i percepcija kompetentnosti darovite djece*, <http://darhiv.ffzg.hr/45/1/AndrijanaFilipovic.pdf>

¹⁰ Vodopija, Š., *Kako otkriti i potaknuti darovitost*, Naklada Žagar, Rijeka, 2004, str. 182.

Kompetentna osoba ne prihvaća pasivno društvenu stvarnost, već naprotiv, aktivno sudjeluje u njoj novim prijedlozima i idejama. Mogli bismo zaključiti da interkulturalno kompetentne osobe imaju sposobnost razumijevanja prirode uobičajenih interspersionalnih odnosa. Obzirom na njihovu kulturnu determiniranost, oni se nužno ne mogu generalno primijeniti na sve kulture; prilagodbe verbalnim i neverbalnim komunikacijskim stilovima, priznavajući i prihvaćajući pritom različite komunikacijske stilove kao jednakopravne; korištenja uspješnih mehanizama mirnog rješavanja sukoba u svojoj kulturi, imajući na umu nemogućnost njihove univerzalne primjene, odnosno njihovu kulturnu uvjetovanost¹¹. Važna uloga u odgoju i obrazovanju interkulturalno kompetentnih osoba pripada školi, koja bi trebala obratiti pažnju na nekolicinu ključnih faktora: pozitivna nezavisnost; interpersonalna interakcija «face to face» (učenik-učenik; učenik-učitelj); sposobnost djelovanja na interpersonalnoj razini; rad u malim heterogenim grupama. Dakle, daroviti učenici se moraju prilagoditi svijetu u kojem vlada prosječnost, da bi razvili kompetencije usko povezane s emocionalnom inteligencijom. To ne znači da će i oni postati prosječni, nego će njihov duh moći djelotvorno utjecati na poboljšanje društvenih prilika. Alternativa je zatvaranje u društvenim kavezima, koji i u slučaju da se radi o zlatnim kavezima, ne pridonose ni darovitima ni prosječnim.

U tom sklopu određenu ulogu može igrati i govornička nastava. Konceptija govorništva nalazi oslonca u antičkim gimnazijama u kojima se njegovala retorika. Prvi je cilj govorničke nastave da obuči učenike stanovitom količinom govorničkih naputaka te da im da početnu govorničku vještinu. Time će odmah opažljivo, a s vremenom sve više, postati sposobniji u izražavanju svojih zamisli i moćniji u djelovanju govorom na druge. U ozračju demokratskog natjecanja, u kojem je govor presudan posrednik, govornička je moć prvorazredni uvjet za dosezanje visokog i uglednog mjesta u društvu. Za vrijeme republike u Rimu najpoznatija ličnost bez sumnje bila je Marko Tulije Ciceron. Svoj razgovor *O govorništvu*, Ciceron je povjerio proslavljenim rimskim govornicima generacije koji su, smatra Ciceron, predstavljali spoj najboljega iz grčke i rimske govorničke

¹¹ Piršl, E., Suradnja škole i nevladinih udruga u interkulturalnom odgoju i obrazovanju, u seminaru "Međunaradni standardi, nacionalne politike i lokalni resursi u promicanju obrazovanja za ljudska prava, 2002, Zadar. (http://www.ffzg.hr/hredc/Zd_Pisl.htm)

tradicije i bili uzor rimskog morala i časti. Učenje o dobru govoru uvelike se svodi na učenje o dobrom mišljenju, ali i o važnosti poštenja i pravičnosti, odnosno moralnosti. Zato je jedan od bitnih ciljeva razvijanja govorničkog umijeća i razvijanje ispravnog i kreativnog mišljenja. *Govornik kakvog ja izgrađujem*, tvrdi Marko Fabije Kvintilijan, *je čestiti čovjek koji se razumije u vještinu govora. Prije svega moraju ga krasiti svojstva koja je Katon postavio na prvo mjesto, a ona su i od prirode najveća i najvažnija, tj. on mora nadasve biti dobar čovjek.*¹² Ovo moje mišljenje, nastavlja Quintilianus, *ima još dalekosežniji smisao. Ja ne tvrdim samo da neko ko se izdaje za govornika mora biti valjan i pošten čovjek nego da jedino valjan i pošten čovjek može biti govornik.*¹³ Svakome je jasno *da se najveći dio govorništva bavi izlaganjem onoga što je dobro i pravično.*¹⁴ U tom smislu govornik se mora češće *navraćati na djela koja obrađuju moralne principe.*¹⁵ Dan danas ova promišljanja nisu izgubila ni trunku svoje valjanosti.

Zaključak

Darovitost bez dijaloga, dakle, prazna je ljuštura, gubi osnovnu društvenu funkciju. Da bi zaista “postojala” darovitost zajedno s moralnošću mora biti kultivirana i motivirana adekvatnim školskim sustavom. Danas djecu koja pokazuju izuzetnu suosjećajnost, moralnost ili hrabrost ne svrstavamo među darovitu, nego radije među djecu koja imaju izrazito pozitivan karakter. Međutim radi se o kulturološkoj odluci, koja je podložna promjeni. U obrazovnom procesu treba uzeti u obzir elemente kao što su empatija, socijalizacija, kultura. Da bi se potencijalne mogućnosti i sposobnosti doista realizirale u društvu potrebno je ozračje koje će biti u stanju prihvatiti i djelovati stimulativno. U ovom slučaju mogu pomoći baš miješane grupe sastavljene od darovite i ostale djece, jer daroviti će se ipak morati kretati u svijetu u kojem drugi postavljaju pravila, a ovi drugi u pravilu nisu daroviti, nego prosječni. U tom sklopu potreban je i razvoj pozitivnog načina mišljenja. Pojedinci koji posjeduju realne potencijale, ali se ne percipiraju tako, vjerojatno ne uspijevaju aktualizirati svoje potencijale i sposobnosti upravo zbog negativnog samopoimanja.

¹² Kvintilijan, M. F., *Obrazovanje govornika*, SOUR Veselin Masleša, Sarajevo, 1985, str. 490.

¹³ Ibidem, str. 491

¹⁴ Ibidem, str. 492

¹⁵ Ibidem, str. 501

Što smo afirmativniji prema životu, to bolje postizemo mentalnu otvorenost. Govoreći o interkulturalnom odgoju neminovno se susrećemo i s pojmom interkulturalne kompetentnosti. Interkulturalna kompetentnost manifestira se u određenim emocionalnim i kognitivnim sposobnostima, u fleksibilnom ponašanju i komunikaciji, u empatiji i motivaciji za prilagođavanjem, u prihvatanju drugačijeg viđenja stvarnosti. Ne smijemo zaboraviti ni ulogu govorničke nastave. Učenje o dobru govoru, kao što su tvrdili stari Grci i Rimljani, uvelike se svodi na učenje o dobrom mišljenju, ali i o važnosti poštenja i pravičnosti, odnosno moralnosti.

Literatura

- Filipović, A., *Samopoštovanje i percepcija kompetentnosti darovite djece*,
- <http://darhiv.ffzg.hr/45/1/AndrijanaFilipovic.pdf>
- Jevtić, B., *Morality crisis and necessity for improvement of moral education*, in Godišnjak za pedagogiju, Filozofski fakultet u Nišu, Niš, 2010.
- Kozłowska, A., *Didactic context of multicultural education*, in Godišnjak za pedagogiju, Filozofski fakultet u Nišu, Niš, 2010
- Kvintilijan, M. F., *Obrazovanje govornika*, SOUR Veselin Masleša, Sarajevo, 1985.
- Piršl, E., Suradnja škole i nevladinih udruga u interkulturalnom odgoju i obrazovanju, u seminaru "Međunaradni standardi, nacionalne politike i lokalni resursi u promicanju obrazovanja za ljudska prava, Zadar, 2002. (http://www.ffzg.hr/hre-edc/Zd_Pirsl.htm)
- Vodopija, Š., *Kako otkriti i potaknuti darovitost*, Naklada Žagar, Rijeka, 2004.
- <http://razvojdjece.crolink.net/>

Dario Saftich
EDIT Rijeka

TALENT AND THE ABILITY OF EXPRESSION

Talent implies the ability of speech and expression, as well as a clear articulation of one's personal thoughts. Talent also means possessing a greater sensibility that isn't necessarily valued as positive within the bounds of society. This talent should be supported with the development of emotional intelligence, an asset best displayed through eloquence and cleverness in terms of one's public life. Unfortunately, morality will cease to be victorious if it is not regarded as more

significant than immorality in relation to conviction. When talent is without dialogue, it ceases to be anything but an empty shell, and as such it loses its basic social function. Talent and morality are also the key factors in the development of democracy. When talent is lacking, simplified depictions and slogans become victorious. Because of this, the imperative that is morality imposes itself, one that must be based on ethic values and in a national sense must be interwoven with the spirit of interculturalism. In order for both talent and morality to truly "exist", it must be cultivated and motivated by an appropriate educational system. Today, children who exhibit exceptional compassion, morality or courage are not classified as gifted, but rather as those who have an exceptionally positive personality. However, the matter at hand is a cultural decision which is susceptible to change. During the educational process, it is crucial to take elements such as empathy, socialization and culture into account. If potential capabilities and abilities are to be truly realized within society, an accepting and stimulating environment needs to be present. In this particular matter, mixed groups comprised of both gifted and other children may be of help, as gifted children will need to live in a world in which others make the rules, others which typically cannot be classified as gifted, but rather average. In that sense, developing a positive mind frame is also necessary. Individuals who possess realistic potential, but do not perceive themselves as such, will most likely not actualize their potential and ability due exclusively to this negative self-image. The more affirmative our attitude towards life, the better we achieve mental openness. While on the topic of intercultural education, we inevitably come across the notion of intercultural competence. It is manifested in certain emotional and cognitive abilities, flexible behavior and communication, empathy and a motivation to adapt, as well as acceptance of a difference perception of reality. We cannot disregard the role of speech classes. Learning to be a skilled speaker, as both the ancient Greeks and Romans claimed, is greatly reliant on learning to think positively, as well as the importance of benevolence and righteousness, or in other words, morality.

Key words: talent, morality, ability, expression, education, dialogue.